

СТВОРЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-СПОНУКАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ПЕДАГОГІЧНОЇ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ

CREATION OF MOTIVATIONAL AND INCENTIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS PEDAGOGICAL CONDITION OF FORMATION OF SPEECH COMPETENCE OF MILITARY STUDENTS

У статті визначено та обґрунтовано необхідність створення мотиваційно-спонукального освітнього середовища, що передбачає набуття курсантами рефлексивних вмінь, як педагогічної умови формування мовленнєвої компетентності курсантів у процесі самостійної підготовки у військових закладах вищої освіти. На основі аналізу сучасної наукової досліджень визначені поняття «педагогічна умова», «мотиваційно-спонукальне освітнє середовище», «рефлексія», «рефлексивні вміння». Охарактеризовано напрями організації мовної підготовки курсантів та характерні особливості сприятливого освітнього середовища у військових закладах вищої освіти: цілісність, системність, єдність, взаємоповага, організованість, комунікативність, наповненість подіями, культуровідповідність, відкритість, стійкість, адаптивність і здатність до самоорганізації та саморозвитку. Розкрито специфіку підструктури мотиваційно-спонукального освітнього середовища військового закладу, що складається з навчального, виховного, соціокультурного, рефлексивного, науково-дослідного, морально-психологічного, розвивального та інформаційного середовищ. Наголошено, що мотиваційно-спонукальне освітнє середовище є ефективним за певних умов, а саме: професійність суб'єктів середовища; принцип толерантності; гнучкість середовища; рефлексивний характер середовища; інформативність. Визначено сутність та доцільність рефлексії, розглянуто реалізацію її функцій, як-от: комунікативну, проєктувальну, корекційну, організаційну, мотиваційну, у формуванні мовленнєвої компетентності курсантів у процесі самостійної підготовки. У дослідженні зроблено висновок, що набуття курсантами рефлексивних вмінь є основним механізмом розвитку самосвідомості та самостійності курсантів, яка є необхідною педагогічною умовою формування мовленнєвої компетентності у процесі самостійної підготовки. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у розробці доцільних форм, методів та технологій, що сприятимуть розвитку важливих професійних і особистісних якостей курсантів.

Ключові слова: мотиваційно-спонукальне освітнє середовище, педагогічна умова, формування мовленнєвої компетентності курсантів, рефлексія, рефлексивні вміння курсантів.

The article defines and substantiates the necessity to create a motivational and stimulating educational environment, which involves military students' acquisition of reflective skills, as a pedagogical condition for the formation of speech competence of military students in the process of independent study at military higher educational establishments. Based on the analysis of modern scientific research, the concepts of «pedagogical condition», «motivational and incentive educational environment», «reflection», «reflective skills» were defined. The ways of the language training organization of military students and the characteristic features of a motivating educational environment at military higher educational establishments were characterized, namely: integrity, systematicity, unity, mutual respect, organization, communicativeness, fullness of events, cultural compatibility, openness, stability, adaptability and ability to self-organization and self-development. The specificity of the substructure of motivational and incentive educational environment of a military institution, which consists of educational, social and cultural, reflective, scientific and research, moral and psychological, developmental and informational environments, was revealed. It is emphasized that the motivational and incentive educational environment is effective under certain conditions, namely: the professionalism of the participants of the environment; the principle of tolerance; flexibility of the environment; reflective nature of the environment; informativeness. The essence and expediency of reflection were determined, the implementation of its functions, such as: communicative, projective, corrective, organizational, motivational, in the formation of the speech competence of military students in the process of independent study, was considered. The study has concluded that the military students' acquisition of reflective skills is the main mechanism for the development of military students' self-awareness and independence, which is a necessary pedagogical condition for the formation of speech competence in the process of independent study. Prospects for further scientific research are the development of appropriate forms, methods and techniques that will contribute to the development of important professional and personal qualities of military students.

Key words: motivational and incentive educational environment, pedagogical condition, formation of speech competence of military students, reflection, reflective skills of military students.

УДК 355.233

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.2.33>

Супрунчук Ю.О.,

доцент кафедри іноземних мов
Житомирського військового інституту
імені С.П. Корольова

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасне реформування військової освіти висуває нові вимоги до володіння курсантами іноземними мовами, тому формування мовленнєвої компетентності курсантів є одним із головних завдань навчального процесу у військових закладах вищої освіти, що потребує

ефективної мовної підготовки як під час аудиторних занять, так і в процесі самостійної підготовки. Основоположними засадами та вимогами Болонського процесу є тенденція до збільшення годин для самостійної роботи, це, в свою чергу, вимагає від курсантів високої самоорганізації, знання способів та методів здобуття знань та

стійкої мотивації до свідомої навчально-пізнавальної діяльності.

З боку викладача висуваються такі вимоги: чітке визначення обсягів самостійної роботи, розробка навчально-методичних посібників та рекомендацій щодо забезпечення самостійної роботи, доступність завдань та наявність інструктажу (і тьюторства) щодо опанування певного матеріалу. А продумана викладачем система контролю та оцінювання виконання самостійної роботи курсантів надає їй систематичний та послідовний характер та сприяє високому рівню мотивації курсантів. Зрозуміло, що формування мовленнєвої компетентності курсантів в процесі самостійної підготовки – це складне завдання, яке може бути успішно реалізоване за певних педагогічних умов [1, с. 77–78].

У сучасній педагогічній і психологічній літературі категорія «умова» трактується як видова категорія відносно до родових понять «середовище», «обставини», «стан», «фактори», «чинники», «можливості», що в сукупності визначають, зумовлюють існування та розвиток відповідного освітнього процесу.

В контексті нашого дослідження під поняттям «педагогічна умова» будемо розуміти взаємопов'язану сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників та спеціально створених обставин, реалізація яких спрямована на формування мовленнєвої компетентності курсантів у процесі самостійної підготовки. Зазначимо, що створення мотиваційно-спонукального освітнього середовища, що передбачає набуття курсантами рефлексивних вмінь, як педагогічної умови, було визначено нами, виходячи із теоретичних та практичних основ організації освітнього процесу у військовому закладі вищої освіти, а саме напрямами організації мовної підготовки курсантів:

- розроблення навчальних програм та навчально-методичних матеріалів вивчення англійської мови у процесі самостійної підготовки;
- розроблення та започаткування у військових закладах спеціальних (корегувальних) мовних гуртків (клубів), метою яких є підвищення рівня володіння іноземною мовою до СМР2 з певних видів мовленнєвої діяльності;
- розроблення і використання технологій дистанційного та змішаного навчання у процесі самостійної підготовки;
- облаштування спеціалізованих класів для самостійної мовної підготовки у військовому закладі;
- подальше вдосконалення матеріально-технічного, ресурсного, наукового та навчально-методичного забезпечення мовної підготовки курсантів з використанням інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність і зміст педагогічних умов освітнього процесу

у військових закладах вищої освіти представлено у роботах Бірюкова П., Ваколюк Т., Генералової Н., Герасимчук І., Горліченко М., Діденко О., Дияк В., Кальнік О., Капля А., Маслак Л., Назола О., Рабійчук Л., Сарафанюк Е., Сніцар І. та інших. Педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності вивчали такі науковці: Бабій І., Боса В., Кожем'якіна І., Колодич О., Шалівська Ю. та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На основі аналізу літератури ми дійшли висновку, що педагогічні умови створення освітнього середовища у військових закладах вищої освіти посідає значне місце у сучасних наукових дослідженнях. Проте питання щодо обґрунтування створення мотиваційно-спонукального освітнього середовища в процесі самостійної підготовки курсантів потребує подальшого детального і системного розвитку.

Мета статті – обґрунтування педагогічної умови формування мовленнєвої компетентності курсантів військових закладів вищої освіти, а саме створення мотиваційно-спонукального освітнього середовища, що передбачає набуття курсантами рефлексивних вмінь, що забезпечить ефективну мовну підготовку курсантів в процесі самостійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи підходи до формування мовленнєвої компетентності в наших попередніх дослідженнях, ми дійшли висновку, що для формування мовленнєвої компетентності курсантів військових закладів вищої освіти в процесі самостійної підготовки важливим є створення мотиваційно-спонукального освітнього середовища, що передбачає набуття курсантами рефлексивних вмінь, як педагогічної умови, яка забезпечить належну мовну підготовку курсантів. При цьому для сприятливого освітнього середовища характерні такі особливості: цілісність, системність, єдність, взаємоповага, організованість, комунікативність, наповненість подіями, культуровідповідність, відкритість, стійкість, адаптивність і здатність до самоорганізації та саморозвитку [2].

Власний досвід засвідчує, що існує взаємозалежність між умовами освітнього середовища і рівнем розвитку мотиваційного потенціалу (ціннісних орієнтацій, потреб та інтересів) курсантів. Оптимально створене освітнє середовище має мотиваційно-спонукальний характер та сприяє формуванню відповідних компетентностей особистості. Ефективним мотиваційно-спонукальне освітнє середовище є за таких умов:

- професійність суб'єктів середовища (начальники й офіцери військового закладу, викладачі, офіцери курсової ланки, сержанти є моделями професійних видів діяльності);
- принцип толерантності (моральна якість суб'єкта середовища, що характеризується прихильністю та розумінням іншого на основі

доброзичливого ставлення з обов'язковим елементом поваги);

- гнучкість середовища (дозволяє курсантам з оптимальною швидкістю для кожного засвоювати, адаптуватися та виконувати вимоги середовища);
- рефлексивний характер середовища (система умов, що надає можливість курсантам для самодослідження і самокорекції);
- інформативність (створення сучасних інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій і інтеграції комп'ютерних та мобільних засобів з інформаційно-ресурсним забезпеченням).

У наукових джерелах висвітлено два підходи щодо визначення структури освітнього середовища вищого навчального закладу: логічний та екстралогічний [3, с. 28]. За логічним підходом мотиваційно-спонукальне освітнє середовище як підструктура педагогічного процесу складається з утворюючих середовищ та компонентів, а екстралогічний підхід передбачає аналіз структури середовища за якісними характеристиками. Підструктуру мотиваційно-спонукального освітнього середовища представлено на рис. 1.

Вважаємо, що підструктура мотиваційно-спонукального освітнього середовища військового закладу покликана забезпечувати професійну підготовку курсантів у поєднанні з особистісним розвитком, сприяти їх саморозвитку, самовдосконаленню, самореалізації, створювати базу для формування ціннісних орієнтирів та мотивів діяльності. Особлива увага має приділятися створенню можливостей для формування і розвитку якостей особистості, які необхідні для побудови та реалізації успішної життєвої траєкторії: мотивація

досягнення успіху, подолання труднощів, активної життєвої позиції [4, с. 68].

Рефлексивні вміння курсантів забезпечують можливість визначення власних мовленнєвих можливостей, їх співставлення із завданнями та очікуваними результатами навчальної діяльності. Оволодіння рефлексією дозволяє курсантам адекватно сприймати та оцінювати свої мовленнєві здібності завдяки порівнянню себе з іншими, усвідомлювати власні сильні та слабкі сторони, планувати та корегувати навчальну діяльність у процесі самостійної підготовки. Уміння здійснювати рефлексію навчальної діяльності та себе як її суб'єкта відіграє важливу роль у формуванні мовленнєвої компетентності. Тому рефлексію можна вважати основним механізмом розвитку самосвідомості та самостійності курсантів, яка є необхідною педагогічною умовою формування мовленнєвої компетентності у процесі самостійної підготовки.

Рефлексія передбачає створення умов для перетворення мотивів на усвідомлені цілі діяльності й отримання усвідомлених результатів цієї діяльності, виокремлення проміжних цілей, усвідомлення перспектив і способів їх досягнення, оцінку результативності можливих дій. Значущою функцією рефлексії є встановлення та регулювання адекватних вимог до себе на основі аналізу завдань, що висуваються в процесі діяльності. Вона може виступати механізмом самоорганізації особистості курсанта, що впливає на підвищення рівня самооцінки та стимулює мотивацію навчальної діяльності. В освітньому середовищі рефлексія виконує такі функції: комунікативну, проєктувальну, корекційну, організаційну, мотиваційну [5, с. 157].

Рис. 1. Підструктура мотиваційно-спонукального освітнього середовища

Важливу роль у набутті рефлексивних вмінь відіграє спрямованість особистості, емоційний фон занять та високий рівень морально-етичних стосунків між викладачами (командирами) і курсантами. Забезпечення задоволеності результатами діяльності, ступінь самостійності та активізації індивідуального і колективного, підкріплення емоційної мотивації через організацію успіху залежить від освітнього середовища, створеного викладачем у взаємодії з курсантами у навчальній діяльності.

Висновки. На основі аналізу вищезазначених праць науковців і виходячи з власних міркувань, ми виокремили і обґрунтували педагогічну умову, яка позитивно впливає на ефективність і результативність освітнього процесу військових закладів вищої освіти, формує мотиваційну основу навчально-пізнавальної діяльності курсантів в процесі самостійної підготовки, розвиває рефлексивні вміння курсантів, які дозволяють їм фіксувати результати саморозвитку й аналізувати причини позитивної чи негативної динаміки формування мовленнєвої компетентності. Саме створення мотиваційно-спонукального освітнього середовища, що передбачає набуття курсантами рефлексивних вмінь, як педагогічна умова формування мовленнєвої компетентності курсантів військових закладів вищої освіти в процесі самостійної підготовки сприяє атмосфері довіри між викладачем (командиром) і курсантом; стимулює мотиваційні ресурси учасників освітнього середовища; розвиває активність курсантів в процесі самостійної підготовки; дозволяє курсантам вибудувати свій індивідуальний стиль, досягти адекватної професійно-особистісної самооцінки, щоб прогнозувати й аналізувати результати своєї праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Супрунчук Ю. О. 2020. Створення сприятливого освітнього середовища як педагогічна умова формування мовленнєвої компетентності курсантів в процесі самостійної підготовки. Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науковопрактичної конференції (м. Львів, 26–27 червня 2020 року). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2020. – 140 с.
2. Братко М. В. Теоретичні і методичні засади управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04, 13.00.06. Київ, 2018. 40 с.
3. Лапінський В. В. Навчальне середовище нового покоління та його складові. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 6 (13). – С. 26–32. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28332/Lapinskyj.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 11.03.2024)
4. Братко М. В. Структура освітнього середовища вищого навчального закладу. НАУКОВІ ЗАПИСКИ Серія: Педагогічні науки Випуск 135, с. 67–72. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33687941.pdf> (дата звернення: 11.03.2024)
5. Галузьяк В. М., Добровольська К. В. Розвиток професійної самосвідомості студентів вищих навчальних закладів : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 256 с. URL: <https://docplayer.net/204184690-V-m-galuzyak-k-v-dobrovolska-rozvitok-profesiynoyi-samosvidomosti-studentiv-vishchih-navchalnih-zakladiv.html> (дата звернення: 11.03.2024)